

Handläggare
Elin Fischer
08-508 43 022
Malin Boman
08-508 33 489

Till
Socialnämnden
20 februari 2018
Utbildningsnämnden
15 mars 2018

Psykisk ohälsa bland unga i Stockholm – Betydelsen av skolors sociodemografiska egenskaper och arbetsmiljö

Förvaltningens förslag till beslut

1. Socialnämnden respektive utbildningsnämnden godkänner rapporten *Psykisk ohälsa bland unga i Stockholm – Betydelsen av sociodemografiska egenskaper och arbetsmiljö*.
2. Ärendet överlämnas till stadsdelsnämnderna för kännedom.

Gillis Hammar
Förvaltningschef
Socialförvaltningen

Lena Holmdal
Förvaltningschef
Utbildningsförvaltningen

Sammanfattning

Sedan år 2010 har resultaten i stockholmsenkäten visat på en något ökad trend av psykisk ohälsa, framförallt bland flickor. I samverkan mellan socialförvaltningen och utbildningsförvaltningen i Stockholms stad beställdes därför en fördjupad analys av området psykisk hälsa från Centre for Health Equity Studies, CHES, vid Stockholms Universitet.

Syfte och mål med rapporten är att nå ökad förståelse kring orsakerna till psykisk ohälsa bland elever vid olika typer av skolor och utifrån kunskapen utveckla förebyggande åtgärder och samverkan mellan skola, elevhälsa och socialtjänst som kan främja den psykiska hälsan bland eleverna. Rapporten visar att Stockholms skolor skulle kunna främja elevernas psykiska välbefinnande bland annat genom att förbättra studieron, stärka elevinflytandet samt öka tillgången till stöd från vuxna i skolan.

Bakgrund

I en ny rapport från Socialstyrelsen konstateras att psykisk ohälsa nationellt hos barn i åldern 10-17 år har ökat med över 100 procent på tio år. För unga vuxna, 18-24 år, är ökningen närmare 70 procent.¹ Sedan år 2010 har resultaten i stockholmsenkäten visat på en ökad trend av psykisk ohälsa, framförallt bland flickor. Psykisk hälsa uppmärksammades därför särskilt efter den senaste mätningen som ett område att få fördjupad kunskapen om.

I samverkan mellan socialförvaltningen och utbildningsförvaltningen beställdes en fördjupad analys av området psykisk hälsa från Centre for Health Equity Studies, CHES, vid Stockholms Universitet. Syftet var att nå en ökad förståelse kring orsakerna till psykisk ohälsa bland eleverna vid olika typer av skolor. Utifrån den kunskapen är målsättningen att kunna utveckla förebyggande åtgärder och samverkan mellan skola, elevhälsa och socialtjänst som kan främja den psykiska hälsan bland eleverna.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts inom avdelningen för stadsövergripande sociala frågor i samråd med utbildningsförvaltningen. Förvaltningsgruppen vid socialförvaltningen har behandlat ärendet 14 februari 2018 och funktionshinderrådet har haft möjlighet att behandla ärendet 15 februari 2018.

Ärendet

I CHES rapport framgår att syftet varit att studera betydelsen av skolans sociodemografiska egenskaper och arbetsmiljö för ungas psykiska ohälsa, samt studera om dessa samband ser olika ut för pojkar och flickor. Studien visar att ett fokus på skolans kärnverksamhet och organisation är viktigt inte bara för elevers studieresultat utan också för elevers psykiska välbefinnande. Samlingsbegreppet psykisk ohälsa kan delas in i följande två huvudkategorier:²

- Inåtvända besvär
 - Psykiska besvär såsom oro, irriterad, nedstämd
 - Psykosomatiska besvär såsom huvudvärk, magont, sömnproblem
- Utagerande besvär
 - Hyperaktivitet, impulsivitet, aggressivitet, regel- och antisocialt beteende

¹ Utvecklingen av psykisk ohälsa bland barn och unga vuxna – till och med 2016, Socialstyrelsen, 2017

² Bremberg & Dalman, 2015

Utöver skolans huvuduppgift att främja ungdomars kompetenser, är skolan också en betydelsefull socialisationsmiljö som i hög grad formar de dagliga villkor under vilka unga lever. Dessa villkor regleras till del av arbetsmiljölagen och skolan har ett lagstiftat ansvar att verka för en god arbetsmiljö som främjar elevers fysiska och psykiska hälsa.³ De rådande villkoren i skolan avseende studiero, inflytande och stöd, är också kopplade till det omgivande samhällets ekonomiska och demografiska sammansättning avseende inkomstskillnader, boendesegregation och migration. Detta avspeglas i olika skoltypers skilda elevsammansättning.

En indelning av stadens skolor har gjorts i tre skoltyper:

- *Typisk skola* (hög andel föräldrar med hög utbildning, höga meritvärden, låg andel elever med utländsk bakgrund)
- *Något resurssvag skola* (medelhög andel föräldrar med hög utbildning, medelhöga meritvärden, medelhög andel elever med utländsk bakgrund.)
- *Resurssvag skola* (Låg andel föräldrar med hög utbildning, lägre meritvärden, hög andel elever med utländsk bakgrund)

Resultat

- Det finns skillnader i psykisk ohälsa mellan skolor i Stockholm, i synnerhet gäller det rapporterade utagerande besvär. Dessa skillnader kan bara delvis förstås utifrån skolors sociodemografiska sammansättning och arbetsmiljö.
- Betydelsen av förhållanden i skolan för det psykiska välbefinnandet, skiljer sig åt mellan olika elevgrupper. Exempelvis är elever från mindre gynnsamma familjeförhållanden och elever med vissa personlighetsdrag mer sårbara för brister i skolmiljön än andra.⁴
- Betydelsen av skolmiljö för det psykiska välbefinnandet skiljer sig till viss del åt mellan pojkar och flickor. Både pojkar och flickor i resurssvaga skolor rapporterar mer utagerande besvär än pojkar och flickor i typiska skolor det vill säga skolor som är mer sociodemografiskt starka.
- Pojkars rapportering av psykosomatiska besvär är tydligare kopplade till brister i arbetsmiljön än flickors. Flickors rapportering av utagerande besvär är tydligare kopplade till arbetsmiljöförhållanden än pojkars.

³ Arbetsmiljöverket, 2015

⁴ Olsson & Fritzell, 2015 och Eklund & Fritzell, 2013

- Bestämningsfaktorerna för psykisk ohälsa bland unga är många och komplexa. Det behövs därför ett helhetsgrepp, som omfattar insatser på olika nivåer, för att vända den negativa trenden – både insatser som riktar sig mot individer och deras förhållningssätt och insatser riktade mot förhållandena i skolan.

Rekommenderade åtgärder på övergripande nivå

- Förbättra studieron
- Stärka elevinflytandet
- Öka tillgången till stöd från vuxna i skolan

Förvaltningens synpunkter och förslag

Bägge förvaltningarna ser med oro på den ökande psykiska ohälsan bland unga som ett stort och växande samhällsproblem. Trots att unga tillbringar en stor del av sin tid i skolan, är kunskapen om betydelsen av skolmiljön för ungas välbefinnande otillräcklig och behöver fördjupas. Skolrelaterad psykisk ohälsa är viktig att uppmärksamma för att öppna upp och bredda synen på vilka typer av interventioner som är möjliga för att stärka elevers psykiska hälsa. Med anledning härav beställdes föreliggande fördjupade analys från CHESS i samverkan mellan socialförvaltningen och utbildningsförvaltningen. Förvaltningarna delar studiens slutsatser att ett alltför ensidigt fokus på individer och individegenskaper inte bara ger en skev bild av den psykiska ohälsans bestämningsfaktorer, utan också av dess åtgärder.

Flera satsningar pågår redan inom ramen för socialförvaltningens arbete utifrån regeringens och Sveriges Kommuner och Landstings överenskommelse, *Uppdrag psykisk hälsa*. Parterna har nyligen ingått en ny överenskommelse om fortsatta satsningar 2018 för en bättre psykisk hälsa och psykiatri. Ett exempel på en av stadens riktade satsningar är lokala SIP-samordnare inom verksamhetsområdet barn och unga.⁵ SIP-samordnarna är samverkansspecialister som kvalitetssäkrar SIP-arbetet, följer utvecklingen och identifierar hindrande och stödjande faktorer i samverkansarbetet gällande barn. De utgör också en verksamhetsutvecklande länk mellan kärnverksamhet och lokal gemensam ledning och styrning inom ramen för BUS⁶. Ett annat exempel på satsning genom medel från *Uppdrag psykisk hälsa* är

⁶ BUS står för Samverkan kring barn i behov av särskilt stöd, utgångspunkten för arbetet är den regionala BUS-överenskommelsen mellan Stockholms läns landsting och de 26 kommunerna i Stockholms län. Staden har sammanlagt åtta lokala BUS-grupper som upprättat lokala BUS-överenskommelser som är utgångspunkten för det lokala samverkansarbetet kring barn och unga.

den informationsbroschyr som utbildningsförvaltningen har tagit fram som stöd till nyanlända föräldrar med barn i grundskolan. Broschyren sprids via Start Stockholm, Intro Stockholm, medborgarkontor och stadens skolor.

Av stadens budget för 2018 framgår vidare att socialförvaltningen och ungdomsmottagningarnas pågående samarbete, i samråd med utbildningsförvaltningen, kring att utveckla nya och innovativa arbetssätt för att främja psykisk hälsa bland unga, ska fortgå 2018. Som en del i stadens våldspreventiva arbete ska stadsdelarnas ungdomsmottagningar och socialnämnden höja sina kunskaper om barn och ungas utsatthet för pornografi och dess påverkan på den fysiska och psykiska hälsan. Av stadens budget för 2018 framgår också att socialnämnden, utbildningsnämnden och kommunstyrelsen i samråd med berörda stadsdelsförvaltningar ska utarbeta och införa en modell för skolsociala team, som ska bygga på lärdomar från tidigare pilotprojekt för samverkan mellan skola och socialtjänst (PPSS).

Genom denna rapport är förhoppningen att de som arbetar med prevention, på olika nivåer i staden, ska få en fördjupad förståelse för ungas psykiska hälsa samt att rapporten ska bidra till mer träffsäkra insatser och vända trenden för en bättre psykisk hälsa hos unga stockholmare. Socialnämnden respektive utbildningsnämnden föreslås godkänna rapporten.

Bilagor

Rapporten: *Psykisk ohälsa bland unga i Stockholm – Betydelsen av skolors sociodemografiska egenskaper och arbetsmiljö*